

100-vuotias K.H. Renlundin säätiö on merkittävä geologisen osaamisen tukija

MAIJA HEIKKILÄ JA VELI-PEKKA SALONEN

Karl Herman Renlundin (1850–1908) 50-vuotispäivien juhlapuheessa bisnesvai- nuista rautakauppiasta ja ris- kisijoittajaa luonnehdittiin sanoilla ”hyvyyden perikuva”, sillä hän lah- joitti suuria summia hyväntekeväisyyteen jo elinaikanaan.

Suomen geologinen osaaminen on to- den totta hyötynyt Renlundin testamen- taamien varojen turvin perustetun K.H. Renlundin säätiön tuesta ja avustuksista vuosikymmenten kuluessa. Viime vuonna satavuotista taivaltaan juhlinut säätiö jakaa vuosittain jo noin 800 000 euroa malmin- en, hyödyllisten mineraalien ja geologisten luonnonvarojen etsintään, hyödyntämiseen ja suojeluun. Valtion ohjaamiin tutkimus- varoihin ja -resursseihin kohdistuneiden suurten leikkausten myötä säätiöt ovat ny- kypäivänä tärkeässä osassa myös yliopistois- sa ja tutkimuslaitoksissa suoritettavan työn tukijoina. Useiden suurten monialaisten säätiöiden rinnalla K.H. Renlundin säätiö on eittämättä merkittävä oman alamme

osaamisen tukipilari maassamme, sillä sen sään- tömääräinen tehtävä rajautuu melko tarkasti käy- tännön geologian edistämiseen.

K.H. Renlundin säätiön toiminta ja tukikoh- teet ovat vuosikymmenten varrella seuranneet geologisen osaamisen tarvetta ja trendejä yhteis- kunnassa. Alun perin malminetsintään keskitty- nyt säätiö kohdisti 1900-luvun jälkipuolella voi- mavaransa erityisesti kiviainestutkimuksiin ja ra- kennuskiviteollisuuteen. Vuosituhannen vaihtees- sa toiminta laajeni koskemaan pohjavesivaroja ja uuden vuosituhannen alussa geologisia ympäris- tökysymyksiä. Juhlavuonna 2015 myönnettiin huomattava rahoitus kahdelle uudelle avauksel- le: hi-tech -mineraalina tunnetun suomugrafi- tin etsinnälle ja tuotteistamiselle (Olav Eklund, Åbo Akademi) sekä malmien rikastamiseen liit- tyvien jätealtaiden suojarakenteiden kehittämi- seen (Seppo Gehör ja Kauko Kujala, Oulun yli- opisto).

Renlund ja säätiö 1900-luvun alussa

Kokkolassa syntynyt ja Helsingissä asunut Ren- lund oli rautakauppias, liikemies, sijoittaja ja

Kuva 1. Pekka Halosen vuonna 1902 maalaama K.H. Renlundin muotokuva. Kuva: K.H.Renlundin museo – Keski-Pohjanmaan maakuntamuseo

Figure 1. A portrait of K.H. Renlund, painted in 1902 by famous Finnish painter Pekka Halonen. Photo: K.H.Renlundin museo – Keski-Pohjanmaan maakuntamuseo

suurlahjoittaja, joka tunnettiin hyväntahtoisena ja -tuulisena yleishyödyllisen toiminnan tukijana. Kuolemansa hetkellä hän oli paitsi sijoittanut useisiin menestyksekkäisiin yrityksiin myös allekirjoittanut 157 takauspaperia, joiden tuella mm. Karl Fazer käynnisti toimintansa. Renlund oli tunnettu seurapiirimies, jonka seurassa arvostetut taiteilijat kuten Jean Sibelius viihtyivät. Renlundin muotokuvan maalasi vuonna 1902 Pekka Halonen; maalaus sijaitsee nykyään Renlundin museon Roosin talossa Kokkolassa (kuva 1). Helsingin Hietaniemessä sijaitsevan hautamuistomerkin suunnittelivat puolestaan Eliel Saarinen ja Ville Vallgren.

Testamentissaan Renlund muisti lähimpiä ihmisiään ja antoi huomattavat lahjoitukset erinäisille yhdistyksille ja rahastoille sekä Helsingin ja Kokkolan kaupungeille. Pääosan omaisuudestaan Renlund kuitenkin testamenttasi äitinsä muistoa kunnioittavalle, koulutusta ja sosiaalityötä tukevalle Brita Maria Renlundin muistosäätiölle.

Toinen Renlundin testamentin turvin ja hänen jo 1896 laatimansa ohjeistuksen mukaisesti perustettu säätiö oli K.H. Renlunds Stiftelse för Finlands praktiskt geologiska undersökning, nykyisin siis K.H. Renlundin säätiö. Sen tehtävänä oli etsiä malmeja, hyödyllisiä mineraaliesiintymiä sekä maa- ja kiviaineksia systemaattisten geologisten tutkimusten avulla. 1900-luvun alussa Suomen maankamaran raaka-ainevaroja ei juurikaan oltu hyödynnetty ja kaivostoiminta oli vähäistä. Elinaikaan Renlund oli sijoittanut muun muassa kalkinlouhintaan omistaen osan Paraisten Kalkkivuori -osakeyhtiöstä. Kaukonäköisenä hän lahjoitti 500 000 markkaa (2,3 miljoonaa nykyeuroa) Suomen käytännöllis-geologista tutkimusta tukevan säätiön perustamiseen. Pian Renlundin kuoleman jälkeen Suomen kaivostoiminnan edellytykset vahvistuivatkin, kun Pohjois-Karjalasta löydettiin Otto Trüstedtin johdolla Outokummun kuparisäntymä vuonna 1910 (kuva 2).

Renlundin poismenon jälkeen kesti seitsemän vuotta ennen kuin säätiön toiminta varsinaisesti käynnistyi vuonna 1915. Säätiö perusti vuonna 1916 hallituksensa puheenjohtajan, Aleksanterin yliopiston geologian professorin, Wilhelm Ramsayn johdolla Renlundin vuorilaboratorion, jonka johtoon palkattiin ansioitunut geologi, ensin Leonard H. Borgström ja myöhemmin Otto Trüstedt. Vuorilaboratorio suoritti yhtiöiltä ja yksityi-

Kuva 2. Outokummun kuparitehtaan voimalaitos Outolammella 1900-luvun alussa. Kuva: Otto Trüstedt, GTK, Vanhat kuvat nro 3308, 1913

Figure 2. A powerplant in the Outokumpu copper facility at the beginning of the 20th century. Photo: Otto Trüstedt, GTK, 1913

siltä henkilöiltä saamiaan malminetsintään liittyviä toimeksiantoja kuten kenttä- ja laboratoriotutkimuksia.

1930-luvulla vuorilaboratorion toiminta hiipui menetelmien kallistuessa ja alkoi lähes neljä vuosikymmentä kestänyt hiljainen aika. Vaikeuksiin oli monta syytä, joista toinen maailmansota ja sitä seurannut rahanarvon lasku eivät olleet pienimpiä. Säätiön kantavana voimana vaikuttanut professori Leonard H. Borgström kuoli vuonna 1954, eikä uusi puheenjohtaja Gustaf Aminoff pitänyt todennäköisenä sitä, että säätiö pystyisi yhä sijoittamaan malminetsintään. Aminoffilla ei juuri ollut kiinnostusta kehittää toimintaa muutenkaan, eikä kokouksia pidetty lainkaan vuosina 1964–1967, jotta ”hallituksen jäsenten kallisarvoista aikaa ei turhaan kulutettaisi”.

Nouseva tutkimuksen tukija

Säätiö aktivoitui jälleen vuonna 1968 uuden puheenjohtajan, pankinjohtaja Henrik Nyberghin, ottaessa ohjat käsiinsä. Säätiö nimesi tieteellisen sihteerin, Nils Edelmanin Åbo Akademiin, jonka esityksestä toiminta käynnistyi ensin Tammisaaren Jussarön alasajetun kaivoksen tutkimusaineistojen kokoamisella. Myöhemmin 1970-luvulla tuettiin esimerkiksi Ahvenanmaan rapakivi- ja kalkkikiviesiintymien malmipotentialin tutkimusta.

1980-luvulta lähtien tieteellisen sihteerin, ja sittemmin asiamiehen, tehtävää on hoitanut Åbo Akademin professori Carl Ehlers, jonka ehdotuksesta säätiö suuntautui vahvasti tukemaan rakennuskivitutkimuksia ja uuden-

laisten geologisten tutkimusmenetelmien soveltamista kotimaisessa kiviteollisuudessa. Alkuvaiheessa keskityttiin rakennuskiviesiintymien inventointiin, minkä jälkeen rakennettiin verkostoja teollisuuden ja yritysten kanssa ja kehitettiin uusia esiintymien paikantamismenetelmiä. Keskeisessä roolissa säätiön rahoittamana tutkijana toimi Olavi Selonen, joka toimi sittemmin Geologian tutkimuskeskuksen tutkimusprofessorina.

1990-luvulla säätiöstä tuli K.H. Renlundin säätiö ja sen sääntöjä uudistettiin. Vuosituhannen lopulla rahoitusta voitiin Ehlersin esityksestä jakaa myös geotieteiden alan yliopistoyksiköissä toteutettaville tutkimushankkeille. Valtaosa rahoitetuista projekteista kes-

kittyi testamentin ehtoja noudattaen edelleen malminetsintään. Vuonna 1997 rahoitettiin kuitenkin ensimmäinen, uusittujen sääntöjen mahdollistama pohjavesihanke, professori Alf Björklundin johtama ”Pohjaveden pilaantumisen havainnointi kaatopaikkojen ympäristössä omapotentiaalimittauksia hyödyntäen”, ja vuonna 2000 ensimmäinen ympäristögeologinen projekti, professori Mats Åströmin ja myöhemmin lehtori Peter Österholmin vetämä ”Assessment and studies of new techniques for drainage of acidic agricultural soils”, joka keskittyy Pohjanmaan happamoitumisherkkien sulfaattimaiden aiheuttamien ongelmien ratkaisemiseen (kuva 3).

Kuva 3. Kenttätöitä koekentällä Pohjanmaalla hankkeessa, jossa kehitetään menetelmiä sulfaattimaiden happamien ja metallirikkaiden päästöjen torjumiseksi. K.H. Renlundin säätiö on ollut mukana tukemassa tutkimusta vuodesta 2000 lähtien. Kuvassa vasemmalta yliopistolehtori Peter Österholm, Krister Dalhem, Staffan Nylund ja Hilla Röning. Kuva: Rainer Rosendahl

Figure 3. Field work on an experimental field in Ostrobothnia in a project that develops methods to prevent discharge from acidified and metal-rich sulphate soils. K.H. Renlund Foundation has supported the research since year 2000. In the photo from left: university lecturer Peter Österholm, Krister Dalhem, Staffan Nylund and Hilla Röning. Photo: Rainer Rosendahl

Vuonna 2001 säätiön hallituksen jäsenistä koostunut työryhmä, johon kuuluivat Carl Ehlers, Patrick Enckell ja Ragnar Törnroos, ehdotti apurahojen jakamista valmistelevalle asiantuntijakomitean perustamista. Komiteaan tulisi kuulua kaksi säätiön hallituksen jäsentä ja kaksi ulkopuolista asiantuntijaa ja apurahojen tulisi olla avoimesti haettavissa. Seuraavana vuonna julkaistiin ensimmäinen, monelle nykypäivän geologille tutuksi tullut vuosittainen hakuilmoitus sanomalehdissä ja säätiön verkkosivuilla.

Vuosituhanne vaihteessa tapahtunut markkinoiden kansainvälistyminen ja suunnitelmallinen säätiön varojen sijoitustoiminta mahdollisti säätiön jakaman apurahasumman kasvun ja jakoprosessin avoimuuden myötä siitä seurasi myös hakemusten määrän selkeä nousu (kuva 4). Hakemusten kasvaneesta lukumäärästä huolimatta säätiölle esitetyistä hankkeista on viime vuosinakin kyetty rahoittamaan lähes puolet.

K.H. Renlundin säätiö on vakauttanut asemansa keskeisenä toimijana niin yliopistojen kuin valtionkin tutkimuksen ja tutkijankoulutuksen tukijana. Laaja-alaisesti hyväntahtoisien Karl Herman Renlundin jalanjäljissä

säätiö rahoittaa jossain määrin myös etenkin alkuvaiheessaan olevien yritysten toimintaa, tukee alan julkaisu- ja toimintaa sekä jakaa vuosittaiset palkinnot alan parhaille pro gradu -töille ja ansioituneille malminetsinnän harrastajille.

Syvemmin K.H. Renlundin säätiön sata-vuotisesta toiminnasta voi lukea ruotsiksi viime vuoden lopulla ilmestyneestä kirjasta *Hundra år av malmdrömmar* (Ehlers et al. 2015) (kuva 5). Kirjan suomennos ilmestyy kevään 2016 aikana.

Maija Heikkilä on Geologi-lehden päätoimittaja, Veli-Pekka Salonen Helsingin yliopiston ympäristögeologian professori ja K.H. Renlundin säätiön hallituksen jäsen.

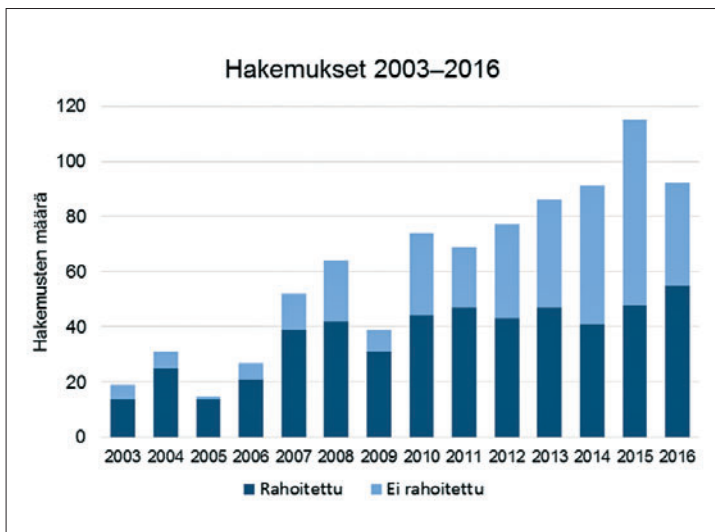
MAIJA HEIKKILÄ

Ympäristömuutoksen tutkimusyksikkö
(ECRU)

Ympäristötieteiden laitos
PL 65, Helsingin yliopisto

VELI-PEKKA SALONEN

Geotieteiden ja maantieteen laitos
PL 64, Helsingin yliopisto

Kuva 4. K.H. Renlundin säätiöltä haetut ja myönnetyt apurahat vuodesta 2003 lähtien.

Figure 4. Applications received and granted by K.H. Renlund Foundation since 2003.

Kuva 5. K.H. Renlundin säätiön historia julkaistiin viime joulukuussa ruotsiksi. Suomennos ilmestyy kevään 2016 kuluessa.

Kuva 5. K.H. Renlund Foundation published a book on its history in Swedish in December 2015. The Finnish translation of the book will be published in 2016.

Summary

100-year-old K.H. Renlund's Foundation is a noteworthy supporter of geological know-how

Karl Herman Renlund (1850–1908) was an ironmonger, businessman, investor and generous donor, known as big-hearted and mellow supporter of the public good. Born in Kokkola, Ostrobothnia, and a long-term inhabitant of Helsinki, Renlund donated and invested great amounts of his wealth to charity and upcoming entrepreneurs, including e.g. Karl Fazer. Renlund was also a well-known socialite, whose company was enjoyed by famous artists like Jean Sibelius, Pekka Halonen and Ville Vallgren.

Mineral exploration, ore prospecting, groundwater research, geological know-how and environmental protection in Finland have indeed benefited, and continue to benefit, from the funds that K.H. Renlund willed for establishing a foundation for the purpose of practical geological research. Today, the 100-year-old K.H. Renlund's Foundation, originally K.H. Renlunds Stiftelse för Finlands praktiskt geologiska undersökning, grants ca. 800,000 euro annually for the exploration, exploitation and protection of geological resources.

Over the decades, K.H. Renlund Foundation has delicately followed the societal trends and developing needs for geological know-how. Originally concentrating in ore

prospecting, the foundation shifted more resources to building stone industry after mid-20th century and to groundwater and environmental issues in the turn of the millennium. Nevertheless, to this day the bulk of the granted projects deal with mineral deposits and ore prospecting. In the jubilee year 2015 the foundation granted significant sums to two new openings: the exploration and research of flake graphite occurrences (Olav Eklund, Åbo Akademi) and the development of environmentally friendly hardpan-structure for tailings basins used in ore enrichment (Seppo Gehör and Kauko Kujala, Oulun yliopisto).

K.H. Renlund's Foundation has stabilized its position as a central player in the funding of especially applied geological research in Finnish universities and state institutions. In the spirit of the all-round benefactor Karl Herman Renlund, the versatile foundation also supports start-up businesses within geosciences, promotes geoscientific publication activities, and hands out annual awards for best Master of Science theses and successful layman prospectors.

Kirjallisuus

- Ehlers, C., Lindén, C.-G. ja Wiklund, H., 2015. Hundra år av malmdrömmar K.H. Renlunds stiftelse 1915–2015. Waasa Graphics, Vaasa, 96 s.
- Wiirilinna, A., 1973. Herman Renlund – ihminen lahjoitusten takana. Keski-Pohjanmaa 7.9.1973. *Pors-tua-verkkopalvelu*, <http://www.porstuakirjastot.fi/items/show/37219> [19.2.2016]
- Hoffmann, K., 2008. Renlund, Karl Herman. Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki, URN:NBN:fi-fe20051410, <http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/4334> [22.2.2016]